

Wstęp

Pojęcie metropolii i obszaru metropolitalnego, choć znane od dawna i w wielu krajach stanowiące jeden z filarów kształtowania ładu przestrzennego, do praktyki polskiego planowania przestrzennego zostało włączone dopiero w ostatnich latach. Zadecydowało o tym wprowadzenie do ustawodawstwa planistycznego w 2003 r., przepisów nakazujących sporządzenie planów dla obszarów obejmujących największe miasta Polski wraz z ich bezpośrednim otoczeniem (nazwanych obszarami metropolitalnymi) oraz potrzeba skoordynowania działań poszczególnych gmin funkcjonujących na tych obszarach. Konsekwencją takich działań powinno być zharmonizowanie rozwoju wszystkich jednostek terytorialnych wchodzących w skład obszaru metropolitalnego i zwiększenie jego konkurencyjności jako całości.

Potrzeba ta szczególnie ostro zarysowała się wraz z wstąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej. W badaniach prowadzonych przez ESPON¹ (European Spatial Planning Observatory Network) na obszarze Polski wyróżniono 8 obszarów metropolitalnych. Wyznaczenie obszarów metropolitalnych jest jedną z najważniejszych decyzji, jaka będzie musiała być podjęta w ramach aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Niezależnie od prac prowadzonych w ramach tej aktualizacji większość urzędów marszałkowskich podjęła działania mające na celu określenie procedur i przygotowanie pierwszych opracowań planistycznych dla nowych ogniw systemu planowania przestrzennego. W tym kontekście, zarówno w środowiskach naukowych, jak i praktyków, zostały podjęte dyskusje nad obszarem metropolitalnym jako przedmiotem działań planistycznych, jego funkcjami i możliwościami zarządzania, tak aby osiągnąć założone cele rozwoju. W dyskusjach z pewnością pojawi się kwestia, jakim celom ma służyć wyznaczenie planistycznych obszarów metropolitalnych. Czy powinno to być związane ze szczególnymi cechami tego obszaru wynikającymi z nagra-

¹ ESPON *in progress* – preliminary results by autumn 2003, www.espon.lu

madzenia funkcji ponadregionalnych, a formalne wyznaczenie granic w planie przestrzennego zagospodarowania kraju, czy tylko „nobilitacja” tych obszarów w krajowej i europejskiej sieci osadniczej? Czy powód powinien być bardziej prozaiczny i praktyczny? Na przykład przez wyznaczenie obszarów planistycznych wokół dużych miast chcemy zapobiegać negatywnym skutkom rozlewania się urbanizacji.

W takim przypadku wyznaczenie obszarów wspólnego planowania funkcjonalno-przestrzennego powinno dotyczyć każdego większego zespołu miast i gmin, które tworzą silnie zurbanizowany układ funkcjonalno-przestrzenny i w którym widoczne są skutki niekontrolowanego rozlewania się urbanizacji na obszary wiejskie i obszary cenne przyrodniczo. To drugie spojrzenie wydaje się nawet bardziej uzasadnione, gdyż problemy rozszerzania się urbanizacji dotyczą większości dużych miast w Polsce. Praktycznie w każdym województwie trzeba by wyznaczyć granice ponadgminnych obszarów zurbanizowanych, które mają być przedmiotem wspólnego planowania przestrzennego.

Należy się spodziewać, że dzięki planom zagospodarowania przestrzennego obszarów metropolitalnych będą one ważnym źródłem informacji dla przedsiębiorców, inwestorów zarówno krajowych, jak i zagranicznych, czy Komisji Europejskiej i będą odbierane jako podstawowe dokumenty określające programy modernizacji tych obszarów, tworząc warunki do trwałego i stabilnego rozwoju.

Nieco inaczej wygląda sprawa, jeśli na obszary metropolitalne spojrzymy od strony podmiotowej. W tym przypadku samo wyznaczenie obszaru planistycznego będzie niewystarczające. Niezbędne jest utworzenie struktur organizacyjnych pozwalających na sprawne zarządzanie rozwojem wyodrębnionego obszaru metropolitalnego. W typowych metropoliach coraz więcej funkcji lokalizuje się poza granicami miasta centralnego. Te procesy wskazują na pilną potrzebę instytucjonalizacji struktur zarządzających.

W obszarach planistycznych przejawiających cechy metropolitalności, sprowadzenie problemu tylko do obligatoryjnego planu zagospodarowania przestrzennego nie wydaje się być rozwiązaniem wystarczającym. Można wręcz powiedzieć, że takie podejście będzie rozwiązaniem kadłubowym i nieskutecznym. W opracowaniu dotyczącym Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego temu zagadnieniu poświęcono szczególną uwagę.

Łódź jest miastem, które w najwyższym stopniu przechodzi głębokie procesy restrukturyzacji, metropolizacji swoich funkcji i metropolizacji otaczającej przestrzeni. Dynamizuje się rozwój usług, szczególnie

w dziedzinie nauki i szkolnictwa wyższego. W obszarze metropolitalnym podstawą rozwoju jest miasto centralne. Na wzmocnienie funkcji tego obszaru istotny wpływ mają ważne krajowe korytarze komunikacyjne, a w szczególności bliskość metropolii stołecznej.

Zgodnie z obowiązującą regulacją prawną, plan zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego sporządza samorząd wojewódzki. Prezentowane opracowanie *Obszar Metropolitalny Łodzi – wyzwania i problemy* wykonano w 2004 r. na zlecenie Prezydenta Miasta Łodzi. Podjęcie przez niego problematyki rozwoju obszaru metropolitalnego ma za zadanie tworzenie warunków do odgrywania roli efektywnego partnera przez samorząd miasta, wokół którego tworzy się przestrzeń metropolitalna.

W opracowaniu podjęto próbę identyfikacji węzłowych problemów rozwoju tego obszaru, zagadnienia delimitacji obszaru, powiązania z regionem, krajem i przestrzenią europejską oraz funkcjami tego obszaru. Ujęto również problemy związane z przemianami demograficznymi, kwestie zarządzania obszarem metropolitalnym, a także, w dość szerokim zakresie, przeanalizowano uwarunkowania i kierunki jego zagospodarowania przestrzennego.

Celem publikacji jest upowszechnienie problemów rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego oraz wywołanie szerokiej dyskusji w kręgach naukowych i zawodowych, zarówno nad problemami tej metropolii, jak i metodycznymi związanymi z planowaniem przestrzennym tej skali. Publikację przygotowano na konferencję organizowaną 7-8 kwietnia 2005 r. w Łodzi pt. *Planowanie i zarządzanie w obszarach metropolitalnych*. Konferencja została zorganizowana przez Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, z udziałem:

- Rządowego Centrum Studiów Strategicznych, które współfinansowało publikację;
- Katedry Zarządzania Miastem i Regionem Uniwersytetu Łódzkiego;
- Przedsiębiorstwa Zagospodarowania Miast i Osiedli „Teren”, Spółka z o.o. – koordynatora opracowania, które jest przedmiotem publikacji;
- Łódzkiego Oddziału Towarzystwa Urbanistów Polskich.

Kazimierz Bald
Tadeusz Markowski